

Proiect cofinanțat din Programul Operațional Capital Uman 2014-2020

Axa prioritară 3: "Locuri de muncă pentru toți"

Operațiunea 3.7 „Creșterea ocupării prin susținerea întreprinderilor cu profil non-agricol din zona urbana”

Titlu proiect: „Start la antreprenariat”

Cod SMIS: 105478

Beneficiar: Asociația "Agenția Adventistă pentru Dezvoltare, Refacere și Ajutor – ADRA România”

CONSIDERAȚII PRIVIND DINAMICA ANTREPRENORIALĂ ÎN DIVERSITATEA ECONOMICĂ

Studiile de specialitate analizează antreprenorul fie ca o variabilă dependentă, fie ca una independentă. De fapt, importanța cauzală a antreprenoriatului derivă din magnitudinea contradicțiilor dintre oportunități pentru antreprenariat, ce se reflectă în situația dintre nivelul de creștere economică obținut și oportunități.

În situațiile în care rata creșterii a depășit cu mult oportunitățile economice se poate observa că antreprenoriatul are o importanță cauzală pozitivă; în cazul în care rata creșterii economice a fost mai mică decât oportunitățile economice, atunci antreprenoriatul va avea o cauzalitate negativă, prin urmare când oportunitățile economice și rata creșterii economice erau egale atunci antreprenoriatul se considera cauzal neimportant.

Apare însă întrebarea în acest caz, de ce antreprenoriatul a fost cauzal important sau neimportant? Ce conduce către apariția sau eșecul apariției sale? În ce situație, problema factorilor economici și neeconomici, devine foarte importantă?

I. Antreprenoriatul între oportunități economice și factori neeconomici

O cercetare destul de recentă¹ urmărește linia antreprenoriatului ca o comportare economică, prin prisma importanței oportunităților economice asupra dezvoltării economice, dar și a factorilor neeconomici. În acest sens s-a procedat la realizarea unei analize comparative, pe baza corelațiilor dintre oportunitățile economice, evaluarea ratei creșterii economice și antreprenoriatului și a analizei factorilor neeconomici. Dacă antreprenoriatul

¹ Paula Alexandra Crucianu, *Antreprenorul în teoria și practica economică*, Școala Doctorală de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea "Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2018, http://doctorat.feaa.uaic.ro/doctoranzi/pagini/Roibu_Paula/Documents/Paula_Roibu_teza_rezumat.pdf

avea o importanță causală, interesul principal a fost consacrat factorilor neeconomici, ce au avut o influență pozitivă sau negativă asupra dezvoltării și creșterii economice.

Studiul cuprinde un eșantion de 5 țări: Marea Britanie, Germania, Japonia și SUA ce au trecut prin procesul industrializării cu mult timp în urmă dar și Rusia care nu a atins în aceeași perioadă procesul de industrializare. Țările alese oferă variații substanțiale pe toate cele patru variabile: oportunități, rata creșterii economice, antreprenoriat și factori neeconomici.

Analiza antreprenoriatului a fost limitată la sectorul de manufactură pentru a putea menține studiul în proporții controlabile. Mai mult, manufactura reprezintă un sector important al economiei, fiind disponibile mai multe date statistice în ceea ce privește sectorul manufactural față de celelalte sectoare ale economiei.

Este știut faptul că revoluția industrială din aceste țări a contribuit la urgentarea creșterii economice. În cazul Marii Britanii, creșterea industrială și creșterea generală economică a început în anul 1750, ce coincide cu începutul revoluției industriale. Analiza antreprenoriatului Prusiei (Germaniei) s-a realizat din anul 1815, atunci când a avut loc Congresul de la Viena și începutul accelerării perioadei de creștere economică. Pentru Japonia, reprezentativ a fost anul 1868 odată cu Revoluția lui Meiji, pentru Rusia anul 1800 iar pentru SUA 1810, în perioada în care manufactura a devenit un sector foarte important.

A fost ales ca indicator nivelul de industrializare – proporția PNB ce provine din industrie. Numim o țară industrializată atunci când în proporția PNB, ce rezultă din industrie, depășește proporția ce derivă din agricultură.

Pentru trei variabile principale este necesară determinarea mărimii: oportunități economice, factorii neeconomici, rata creșterii și dezvoltării economice, ce influențează apariția antreprenoriatului. Creșterea industrială conduce către schimbări cantitative ale mărfurilor industriale iar, dezvoltarea industrială, către schimbări calitative ale metodelor de producere a mărfurilor.

În stabilirea condițiilor favorabile, deoarece numărul de variabile economice a fost destul de mare, a fost necesară selecția doar a celor mai sugestive dintre ele. Selecționarea acestor determinante în ceea ce privesc condițiile favorabile necesită luarea în considerare a factorilor la nivel macro ce afectează decizia potențialilor antreprenori.

În mod convențional, antreprenorii pot influența negativ creșterea și dezvoltarea economică, dacă nu beneficiază de oportunități favorabile susținute de factorii de producție ieftini sau, nu își extind activitatea având posibilități pentru aceasta. În asemenea cazuri, se poate anticipa momentul când rata creșterii și dezvoltării economice va fi mai joasă decât oportunitățile economice.

Calitatea factorilor de producție reprezintă un factor important al productivității, ce influențează la rândul său, costul unei unități de producție fabricate de antreprenori. Cu cât este mai ridicată calitatea factorilor de producție, cu atât productivitatea va fi mai înaltă iar costul unei unități de producție mai mic. Productivitatea tehnologiei, materiei prime și muncii are o importanță deosebită pentru antreprenor. Sunt mai productive tehnologiile de capital intensive față de cele ce au nevoie de mai multă muncă. Lucrul cu tehnologiile moderne și forță de muncă calificată va fi mult mai productivă decât munca necalificată. Dintr-un sigur tip de materie primă se pot produce mai multe produse finite decât oricare alta, în cazul materiei prime ce este utilizată drept sursă de energie (cărbunii pot asigura mai multă energie pe o unitate de timp față de alte resurse).

În final, au fost analizate determinantele condițiilor oportune. S-a avut astfel în vedere suma veniturilor per capital în societate pentru activitatea antreprenorială care este mult mai importantă decât volumul capitalului real și fizic. Cel din urmă menționat (constituit din semifabricate, clădiri, echipamente) reprezintă o consecință a activității antreprenoriale.

Investițiile reprezintă un factor foarte important pentru antreprenori, întrucât ele pot fi utilizate pentru procurarea forței de muncă, materiei prime și a tehnologiilor. Cu cât este mai mare oferta capitalului disponibil pentru investiții într-o anumită țară, cu atât sunt mai favorabile oportunitățile pentru antreprenariat.

Tehnologia, ca factor, a fost tratată ca un proces de producție aparte. Productivitatea și oferta tehnologiilor au influențat condițiile oportune apariției antreprenariatului. S-a încercat evaluarea productivității și disponibilității tehnologiilor din ramurile cele mai importante ale industriei din perioada respectivă. Așa cum s-a menționat deja, crearea de noi tehnologii este mult mai costisitoare decât de a le împrumuta din alte țări. Cu cât tehnologiile disponibile sunt mai productive, cu atât condițiile sunt mai oportune pentru apariția antreprenariatului. Productivitatea și disponibilitatea tehnologiilor poate fi parțial redusă,

dacă ne referim la tehnologiile potrivite. Dacă sunt adecvate tehnologiile pentru nevoile antreprenorului, atunci adoptarea lor va fi mai ușoară; în schimb, dacă acestea nu sunt potrivite, utilizarea lor fiind posibilă doar în anumite industrii, atunci efectul aplicării tehnologiilor va fi unul mai puțin pozitiv.

De-a lungul perioadei analizate au avut loc mari descoperiri și invenții, motiv pentru care, antreprenorii au putut beneficia de tehnologiile utilizate de predecesorii lor, fără a cheltui pentru investiții. În perioada aceasta, s-au produs schimbări esențiale în structurile pieței. Comerțul internațional a crescut substanțial pe măsură ce transportul a devenit tot mai ieftin și rapid, concurența însă a crescut ceva mai târziu.

Concomitent, creșterea venitului pe cap de locuitor și a numărului populației și dezvoltarea mecanismelor de piață au îmbunătățit situația antreprenorilor. Probabil, forța de muncă prezintă unul din factorii a căror schimbare, în perioada analizată, a fost mai puțin evidentă, dacă analizăm independent pe tehnologii.

Factorii neeconomici au avut și ei o influență importantă în apariția antreprenoriatului și includ: accesul la canalele de mobilitate, legalitatea antreprenoriatului, integrare socială, ideologia, securitatea, necesitatea de a realiza, esența stratificării sociale a sistemului, pierderea statutului de respecte și altele.

Unul dintre cei mai importanți factori ce influențează apariția antreprenoriatului este guvernul sau statul, ce constituie o variabilă exogenă a modelului. Statul poate proteja antreprenorii, în cadrul unei țări, de competiția altor antreprenori, direct sau indirect, promovează comportamentul antreprenorilor, corectează dificultățile în condițiile oportune cu care se confruntă aceștia. Concomitent, în loc să promoveze antreprenoriatul, poate crea bariere și, în loc să evite dificultățile din sistemul economic, le poate spori. Ambele situații au fost luate în calcul în prezenta analiză.

Acțiunile unor antreprenori pot de asemenea influența politica statului, mai ales în cazurile în care antreprenorii sunt chiar ei actorii principali în sistemul politic. Prin urmare, ei determină caracteristicile variabilelor oportunităților economice și factorii neeconomici; pot influența politica guvernului cu scopul de a îmbunătăți condițiile oportune sau pentru a transforma factorii neeconomici din țară și pot influența politica guvernamentală ce reglează mobilitatea socială.

În analiza prezentată s-a elaborat strategia de determinare a faptului că antreprenoriatul este cauzal important în creșterea și dezvoltarea economică dar și pentru factorii neeconomici și economici ai apariției antreprenoriatului. În acest sens, s-a analizat și argumentat indisolubilitatea a două probleme: cât timp creșterea și dezvoltarea economică este direct proporțională cu condițiile economice favorabile, antreprenoriatul nu are o influență dependentă asupra creșterii și dezvoltării economice, apariția lui fiind explicată pe baza condițiilor oportune existente; dacă majorarea creșterii și extinderii dezvoltării economice diferă într-o anumită situație de condițiile oportune economice favorabile, fiind disproporțională, mai mică sau mai mare decât s-a preconizat, atunci este evident antreprenoriatul are o influență cauzală independentă asupra creșterii și dezvoltării economice, apariția sa neputând fi explicată în totalitate de factorii economici.

În situațiile caracterizate prin condiții oportune economice nefavorabile, nivelul de dezvoltare și creștere economică ne dovedesc că avem de-a face cu influența pozitivă cauzală a antreprenoriatului și factorilor neeconomici, ce au contribuit la apariția sa. În condiții oportune nivelul redus de creștere și dezvoltare reprezintă un exemplu negativ cauzal a antreprenoriatului și a existenței factorilor neeconomici ce instituie obstacole în calea apariției antreprenoriatului.

Determinarea condițiilor economice oportune favorabile presupun formularea teoriei antreprenoriatului la micronivel în care profitul potențial, într-o anumită situație, corespunde nivelului favorabil. Dintr-o anumită situație profitul esențial este determinat de răsplată și costurile cu care antreprenorul se confruntă, dar ele, la rândul lor sunt funcția a trei elemente determinante generale: calitatea și cantitatea factorilor de producție, compoziția și volumul pieței.

În acest studiu s-a încercat să se răspundă la două întrebări: Care este importanța antreprenoriatului pentru creșterea și dezvoltarea economică? Reprezintă aceasta un factor crucial în procesul de dezvoltare sau un factor exterior, care, în mod superficial pare important, iar în realitate este surogat în explicarea principalelor cauze ale creșterii și dezvoltării economice. Ce factori favorizează apariția antreprenoriatului în societate? Să fie, oare, factorii economici cei care cauzează apariția antreprenoriatului, așa cum consideră

majoritatea economiştilor sau factorii economici sunt defapt cei care cauzează apariția antreprenoriatului?

Încercarea de a răspunde la prima problemă necesită realizarea unei comparații între rata creșterii economice realizate în societate și a condițiilor favorabile oportune economice pentru antreprenoriat în acea țară. Antreprenoriatul este considerat a avea o importanță cauzală în următoarele situații: în momentul în care rata creșterii obținute este cu mult mai mare decât condițiile favorabile oportune în țară, considerând că antreprenoriatul are efect cauzal pozitiv asupra creșterii și dezvoltării economice. Iar, dacă rata creșterii și dezvoltării economice a fost mai mică în condiții economice oportune, atunci se consideră că antreprenoriatul a fi un factor negativ.

Se consideră că antreprenoriatul nu a avut un efect independent asupra creșterii și dezvoltării economice, dacă creșterea economică a fost proporțională cu condițiile prielnice economice oportune.

Pentru a răspunde la întrebarea a doua, s-a adăugat analizei condițiilor economice oportune pentru antreprenoriat și analiza factorilor neeconomici care favorizează sau nu apariția antreprenoriatului – legalitatea antreprenoriatului, integrarea socială, extinderea mobilității sociale, securitatea antreprenorială, influența motivațiilor psihologice și ideologia. De asemenea s-a adăugat și analiza a trei factori caracteristici ai antreprenoriatului: tipul acțiunilor antreprenoriale, identitatea actorilor ce joacă rolul antreprenorial și măsura schimbărilor pe care aceste acțiuni le-au adus.

La nivelul țărilor analizate analiza antreprenoriatului conduce către următoarele concluzii:

Antreprenoriatul a avut o importanță cauzală mică în tranziția industrială din aceste țări, deși poate a avut o importanță cauzală semnificativă în alte țări care au trecut prin industrializare. Însă, în aceste țări, impactul fiecărui efect cauzal independent asupra creșterii industriale a fost foarte limitat. Două grupe de factori analizați, economici și neeconomici, constituie condițiile necesare apariției antreprenoriatului. Acțiunile sau pasivitatea guvernului sunt foarte importante pentru antreprenoriat deoarece efectele lor pot crea condiții oportune sau nu. S-a anticipat faptul că, rolul guvernului este foarte important în țările analizate,

deoarece studiul s-a extins asupra antreprenoriatului din secolele trecute, cu mult mai înainte de momentul în care guvernul a început să se implice foarte activ în viața economică și socială.

Analiza celor cinci cazuri a permis o concluzie generală, ce ține de importanța cauzală limitată a antreprenoriatului industrial. În Marea Britanie condițiile oportune pentru antreprenoriat și nivelul înalt de creștere industrială au fost favorabile. Un exemplu elocvent al importanței cauzale a antreprenoriatului a fost găsit în cazul Prusiei și am tras concluzia că înainte de anul 1850, lipsa antreprenoriatului a avut o influență negativă iar după 1880, când a obținut nivelul de industrializare, antreprenoriatul german a avut o influență pozitivă.

Concluziile despre antreprenoriatul industrial japonez au fost identice celor din Germania. Acțiunile guvernului au ameliorat condițiile economice pentru industrializare, crescând astfel și numărul antreprenorilor. Acțiunile acestora s-au reflectat sub formă de rată înaltă de creștere economică în secolul XX.

În cazul SUA situația a fost altfel: fluxul rapid de imigranți din Europa, plus posibilitățile de a împrumuta tehnologiile din țările care au trecut mai devreme de perioada de industrializare, au favorizat condițiile pentru antreprenoriat. Rata creșterii industriale a fost ridicată.

În cazul Rusiei, condițiile economice oportune au fost multă vreme nefavorabile. Îmbunătățirea condițiilor oportune a început în perioada de intervenție a capitalului străin în economia rusească.

Chiar dacă s-a demonstrat că ambele categorii de factori sunt necesari apariției antreprenoriatului, apariția antreprenoriatului se datorează condițiilor economice oportune, în principal. Factorii economici sunt importanți atunci când ei permit sau promovează apariția antreprenoriatului de proporții economice favorabile oportune. Prin urmare, nici un grup de factori individuali nu poate favoriza apariția antreprenoriatului.

Acțiunile guvernelor influențează redutabil factorii economici și neeconomici; comparația dintre Germania și Japonia cu Rusia confirmă cele menționate. În Japonia și Germania activitatea guvernamentală se îndrepta pe axa îmbunătățirii condițiilor economice oportune ce au fost mai puțin favorabile. În cazul Germaniei acestea au inclus oferta de capital și a materilor prime, iar piața s-a dezvoltat prin expansiunea Zollverein și unificarea politică. De altfel, acțiunile întreprinse de guvernul Meiji a optimizat oferta capitalului și exploatarea

piețelor străine. În Rusia, guvernul a încercat ameliorarea condițiilor economice până a început invazia capitalului străin.

Acțiunile guvernelor asupra factorilor neeconomici au influențat antreprenoriatul. Germania, Japonia și Rusia reprezintă cel mai bun exemplu. Guvernul Meiji s-a rupt total de trecut și a pus capăt puterii samurailor și feudalismului. Acțiunile guvernului german nu au fost la fel de dramatice, însă legalitatea antreprenoriatului a crescut după preluarea puterii de către Bismark, ce a avut ca principal scop dezvoltarea rapidă a industrializării. De partea cealaltă, în Rusia, guvernul nu a rupt legătura cu trecutul, nu a îmbunătățit condițiile economice și nici nu a renunțat în totalitate la robi.

Guvernele Marii Britanii și SUA au activat asemănător datorită legăturilor culturale dintre țări și foarte diferit de guvernele Germaniei și Japoniei. În ambele cazuri, acțiunile guvernelor au fost limitate însă tot ele au realizat un cadru propice antreprenoriatului. Acestea au intervenit foarte puțin în activitatea antreprenorială, dar îndeajuns pentru a susține procesul industrializării. Putem spune prin urmare, că în ambele țări, condițiile oportune au fost favorabile.

A fost studiat efectul guvernelor asupra condițiilor oportune neeconomice. S-au efectuat totalitatea combinațiilor efectului susținerii guvernamentale a antreprenoriatului și nivelul integrării sociale ce predomină în cele 5 țări. Rusia se afla în expansiune cu nivelul înalt de integrare în perioada regimului țarist și cu o susținere foarte slabă din partea guvernului în procesul de industrializare. SUA se află în extrema opusă. S-a inclus în categoria neutrală Germania în ceea ce privește susținerea statului, deoarece politicile pozitive și negative aici se neutralizează una pe alta. Drept urmare, combinarea nivelului de integrare socială și nivelul susținerii din partea guvernului a fost foarte important pentru antreprenoriat.

Susținerea de către guvern și integrarea socială înaltă a accelerat apariția extensivă a antreprenoriatului. Cel mai sugestiv exemplu este Germania, în schimb integrarea socială și opoziția guvernului au creat un impediment în dezvoltarea antreprenoriatului rus și a impulsionat antreprenoriatului străin. Bineînțeles, antreprenoriatul putea să se dezvolte mai repede în SUA și Marea Britanie dacă țările acestea ar fi fost înglobate, ori, dacă susținerea guvernului ar fi fost mult mai pozitivă, tinzând spre neutralitate.

Guvernele celor cinci țări analizate au influențat caracteristicile antreprenoriatului direct și indirect prin crearea condițiilor oportune. Spre exemplu, ele jucau un rol important, în unele cazuri, prin încurajarea adoptării inovațiilor. Prin urmare, în Japonia și Germania, statul a promovat activ inovațiile tehnologice. Guvernul japonez a înaintat un program extensiv de construcție a fabricilor îndreptate spre sectorul privat. Guvernul francez a stimulat antreprenorii francezi să utilizeze inovațiile Marii Britanii. În Rusia, însă, invențiile nu au fost transformate în inovații, parțial, din cauza lipsei susținerii guvernamentale. Această susținere s-a răspândit și asupra organizațiilor. Exemplul legăturilor guvernamentale cu antreprenoriatul îl constituie zaibatsus în Japonia și încurajarea cartelurilor în Germania.

Studiul s-a oprit și asupra surselor principale ale variațiilor rolului antreprenorial – cine joacă rolul, ce fac ei în acest rol și extensivitatea schimbărilor inițiate de ei. Bineînțeles, acestea sunt cele mai concrete manifestări ale antreprenoriatului, mult mai concrete decât condițiilor oportune sau creșterea economică. Faptul că ele sunt mai vizibile nu înseamnă că sunt tot atât de importante. Variațiile depistate aici pot fi foarte interesante, însă ele nu prezintă neapărat consecutivități pentru creșterea și dezvoltarea economică. Prin urmare, se pot vedea în rezultatele analizei efectuate corelațiile fiecărei caracteristici, condiții oportune și importanța cauzală a antreprenoriatului.

Pe întreaga perioadă analizată, studiul s-a focusat asupra a două acțiuni antreprenoriale principale: expansiunea și inovația, ce implică schimbări calitative și cantitative. Probabilitatea inițierii, de către antreprenori, a inovațiilor în societate era determinanta a doi factori: neajunsul față de condițiile favorabile și cele față de alte condiții oportune.

Deficitul de materie primă, capital sau forță de muncă, productivitatea tehnologiilor existente sau volumul pieței au creat necesitatea inovațiilor. Dar nesatisfacerea acestor necesități depindea, într-o măsură, de predispunerea favorabilă a altor condiții oportune. Din acest punct de vedere, insuficiența inovațiilor din Rusia și Franța se poate explica mai degrabă prin prisma condițiilor nefavorabile altor condiții oportune decât de lipsa inovațiilor în aceste țări. În Rusia, condițiile nefavorabile tuturor condițiilor oportune au descurajat inovațiile, dar, în unele cazuri, necesitatea inovațiilor pare să fie relativ mai importantă.

S-au evidențiat cazurile în care asigurarea adecvată cu surse energetice tradiționale a condus la stoparea, de către antreprenori, a utilizării de noi surse de energie, precum energia cu aburi. Din contra, în Marea Britanie insuficiența resurselor hidrologice au dus la aplicarea acestor inovații. Pe de altă parte, tipurile inovațiilor adoptate prezintă funcția naturii neajunsurilor specifice, condițiile favorabile specifice oportune și disponibilitatea inovațiilor. S-a observat, astfel, că mai multe inovații din cadrul industriei textile au fost constituite pe baza tehnologiilor primitive existente.

În toate țările analizate, experiența diferă, fapt demonstrat de importanța acestor factori. Inovațiile tehnologice britanice aveau menirea de a economisi forța de muncă și de a rezolva problema penuriei de materii prime în rafturile specifice: apa pentru industria textilelor și apa pentru industria energetică. Adoptarea inovațiilor în industria grea din Germania a fost influențată de disponibilitatea tehnologiilor necesare și cererea crescândă asupra produselor industriale. Oferta forței de muncă, disponibilitatea tehnologiilor, a materiei prime și piața a încurajat Japonia să se focalizeze asupra produselor de larg consum. În SUA, combinarea pieței mari și a forței de muncă relativ scumpe a dus la promovarea adoptării tehnicilor de producție (labor-saving). În Rusia, condițiile oportune au fost nefavorabile promovării inovațiilor în pofida disponibilității acestor tehnici, până când antreprenorii străini au pătruns pe piața Rusiei.

Analiza inovațiilor organizaționale ale acestor țări demonstrează influența factorilor menționați. Sistemul de producere domestic s-a dovedit a fi inadecvat pe măsura apariției inovațiilor tehnologice. Motiv pentru care, viteza pătrunderii producției în fabrici a depins, în mare parte, de nivelul de aplicare a unor inovații, precum energia aburilor. Antreprenorii din Marea Britanie au preluat modelele de la marile organizații în această tranziție.

Concomitent cu oferta forței de muncă, mobilitatea forței de muncă și disponibilitatea capitalului au influențat viteza acestei tranziții. Pe parcursul perioadei de tranziție, putem afirma că țările în care aceste condiții oportune au fost favorabile au parcurs perioada de tranziție mult mai repede. Inovațiile financiare au fost promovate, de asemenea, de insuficiența ofertei de capital. În Franța, insuficiența acestor inovații a fost mult mai mare decât în Marea Britanie, unde se folosea comenda. În Belgia s-a utilizat modelul Credit Mobilier, pe care, Germania l-a adoptat și l-a extins.

S-a demonstrat faptul că tranziția către producerea în fabrici a fost provocată de condițiile economice și inovațiile tehnologice. Concomitent, factorii neeconomici au influențat tipul inovațiilor intraorganizaționale ce au fost adoptate. Faptul că economiile interne au fost relativ limitate, comparativ cu economiile externe din acea perioadă, au contribuit la escaladarea cererii la anumite inovații în acest domeniu.

Însă, factorii neeconomici au fost responsabili, parțial, pentru lipsa de dorință a Marii Britanii de a avea manageri. În Japonia, de asemenea, majoritatea întreprinderilor din această țară au fost mai mici, ceea ce a redus necesitatea inovațiilor inter-firme, iar refuzul antreprenorilor japonezi de a adopta managementul din Vest nu se poate explica în termeni economici.

Atitudinea și valorile au avut o influență mai mare. Combinația factorilor economici și neeconomici a condus la dezvoltarea organizării interne a firmelor prin care au obținut combinarea și integrarea. Cererea industriei grele față de sursele stabile ale ofertei a creat necesitatea integrării, însă factorii neeconomici au avut o importanță mai mare în determinarea satisfacerii cererii. Necesitatea a fost, fără îndoială, în Marea Britanie dar și în Germania, însă în prima țară menționată nu a fost satisfăcută. În Germania crearea combinațiilor a favorizat stabilitatea pieței pentru antreprenori, parțial, dependentă de dorința de a coopera, influențată de factorii economici.

Experiența antreprenorilor străini, în Rusia, a asigurat transmiterea informațiilor dintre organizații și mediul socio-cultural. Antreprenorii străini au descoperit că formele organizaționale utilizate în țara lor, nu au avut aceleași efecte și în Rusia, iar inovațiile tehnologice nu au putut fi aplicate. Acest exemplu, scoate în evidență faptul că mediul din Rusia a avut o influență mai mare asupra organizației și mai puțin asupra tehnologiei.

Aportul țărilor ce au atins nivelul de industrializare nu s-a datorat numai factorilor economici; țări precum Germania și SUA au contribuit foarte mult la crearea de inovații tehnologice. Dezvoltarea științei și aplicarea rezultatelor ei în industria în Germania și SUA au avut un rol foarte important în dezvoltarea tehnologiilor inovaționale. Poziția de lider acestor țări se datorează, în primul rând, sistemului de educație ce a fost foarte avansat în Germania și migrației forței de muncă cu cunoștințe tehnice în SUA. Acești factori neeconomici au avut importanța covârșitoare în ambele țări.

După debutul industrializării, se poate observa, în unele țări (SUA și Germania), un declin în expansiunea inițială datorită cererii față de capital și concentrare a industriei grele. Concomitent, în acea perioadă a avut loc expansiunea inițială extensivă în țări precum Franța ce a absorbit produsele revoluției industriale și Japonia ce a adoptat produsele aduse din Rusia și din Vest, sub forma produselor aduse de antreprenorii străini.

Analiza mai menționează relația dintre încrederea în competiție și antreprenariat. În ceea ce privesc condițiile economice oportune, atenția a fost focusată spre competiția extensivă - pentru piețe și capital – ce a influențat condițiile în direcția defavorizării lor. Se menționează, de asemenea, că inerția antreprenariatului francez s-a datorat nivelului redus al competiției, ceea ce este mai periculos decât prea multă competiție. Totodată, s-a reiterat, că posibilitatea nivelului înalt al concurenței, ca în SUA, duce la diminuarea dinamismului antreprenorial cauzând insecuritatea.

În ceea ce privește antreprenariatul, analiza confirmă că, concurența este o sabie cu două tăișuri. Când nu este atât de intensă concurența, inițierea inovațiilor și expansiunea sunt mai ușoare pentru antreprenori, și, totodată, inițierea acestor inovații este mai puțin necesară pentru supraviețuirea antreprenorilor și, din contra, nivelul înalt de concurență creează o necesitate mai mare de expansiune și inovații, iar dacă antreprenorii nu le fac, există posibilitatea de a fi eliminați de cei ce le-au implementat, și, simultan, inițierea inovațiilor sau expansiunea devine tot mai riscantă datorită luptei crescânde pentru cota de piață și oferta factorilor de producție.

Așadar, este imposibil de a răspunde la întrebarea – care este nivelul optim al concurenței pentru antreprenariatul expansiv și inovațional? Antreprenorii din țări precum SUA, unde nivelul de concurență a fost mult mai ridicat, se confruntau cu riscurile inovaționale sau expansioniste, însă ei se confruntau cu riscurile și atunci când nu introduceau inovațiile sau expansiunea. În SUA, acolo unde condițiile economice sunt favorabile și oportune, concurența impunea antreprenorii, mai degrabă, să activeze decât să nu activeze.

Pentru antreprenorii ruși, ce întâmpinau condiții oportune nefavorabile, probabil, efectuarea inovațiilor și expansiunii prezentau un grad de risc mai mare decât neefectuarea lor. Este evident faptul că multe inovații și expansiuni inițiază antreprenorii, cu atât mai evident este că ele au o importanță causală pozitivă, și, dimpotrivă, cu cât mai puțin

inovațional și expansiv este el, cu atât mai negativă cauzal este importanța antreprenoriatului. Apare întrebarea aici – aceste corelații sunt consistente în toate cazurile? Ori există tipuri specifice de inovații și expansiuni ce sunt dependente de importanța cauzală?

Analiza cazurilor în care antreprenoriatul a fost cauzal important, în cele cinci țări analizate, a conturat faptul că inovațiile predomină în acțiunile antreprenoriale. Spre exemplu, Japonia a avut un număr de inovații ce au promovat expansiunea rapidă în producerea mărfurilor de larg consum. Tehnologiile au fost aduse din Vest. De exemplu, inovațiile organizaționale distincte, dezvoltarea zaibatsus și a sistemului de management, au jucat un rol important în utilizarea acestor tehnologii, ca și crearea sistemului unic de management al forțelor de muncă. Promovarea rapidă în piața externă după Primul Război Mondial a constituit inovația pieței.

Raportându-ne la a doua caracteristică a acțiunilor antreprenoriale, care este nivelul de inovații și expansiune, presupunând că schimbările de diferite dimensiuni vor fi posibile în anumite condiții, pare logic ca antreprenoriatul să aibă o importanță cauzală pozitivă în țările unde au fost introduse mai multe inovații și expansiuni. Se observă o corelație foarte strânsă între condițiile favorabile ce au atins o productivitate mai înaltă, drept urmare a inovațiilor tehnologice.

Acest fenomen este evident în industria metalurgică și a textilelor. În Germania și SUA s-a obținut o productivitate mai înaltă. În Rusia, antreprenorii străini au depășit, fără îndoială, capacitățile antreprenorilor autohtoni în ceea ce privește productivitatea muncii, însă ei nu au avut aceleași succese ca și antreprenorii germani sau americani, datorită joasei calități a forței de muncă din Rusia și a dificultății operării în mediul nefavorabil.

Este de menționat faptul că productivitatea muncii în industria de textile a fost mai înaltă în SUA decât în Japonia. Acest fapt se datorează următorilor factori: japonezii au importat acea tehnologie ce era deja învechită în SUA; forța de muncă din Japonia a fost mai puțin calificată, comparativ cu forța de muncă din SUA. Volumul expansiunii inițiate de antreprenori s-a datorat volumului și numărului ridicat al inovațiilor inițiate în țară.

Rezultă de aici faptul că, cu cât este mai mare productivitatea rezultată din inovațiile tehnologice cu atât mai multe operațiuni au fost realizate. Inovațiile organizaționale au fost

necesare pentru coordonarea operațiunilor, iar acest fapt a fost posibil acolo unde condițiile oportune pentru antreprenoriat au fost favorabile.

* * *

Analiza comparativă a țărilor (Germania, SUA, Japonia, Rusia, Marea Britanie) din eșantion a condus către următoarele concluzii:

Antreprenoriatul a avut o influență relativ mică în tranziția industrială a acestor țări, însă aceasta nu înseamnă că, în cazul altor țări, nu a avut o influență semnificativ pozitivă. Însă impactul fiecărui efect cauzal independent asupra creșterii industriale a fost limitat.

Cele două grupe de factori analizați – economici și neeconomics – au constituit condițiile necesare apariției antreprenoriatului.

Acțiunile guvernului sunt foarte importante în dezvoltarea antreprenoriatului, deoarece efectele lor pot crea condițiile oportune, sau nu, deschiderii unei afaceri.

Analiza celor cinci țări a condus către următoarea concluzie generală:

În cazul Marii Britanii, condițiile oportune antreprenoriatului și nivelului înalt de creștere au fost favorabile. Un exemplu elocvent al importanței cauzale a antreprenoriatului a fost cazul Germaniei, unde inițial lipsa antreprenoriatului a avut o influență pozitivă, iar ulterior, după ce țara a atins industrializarea, antreprenoriatul german a început să aibă o influență semnificativă. Această situație se regăsește în cazul Japoniei, unde acțiunile guvernului au favorizat creșterea numărului de antreprenori. Măsurile întreprinse de guvern s-au reflectat în rata înaltă de creștere economică din secolul al XX-lea.

În cazul SUA, situația a fost cu totul alta. Rata imigraților, care a fost destul de ridicată, și posibilitatea de a împrumuta tehnologiile de la țările care trecuseră deja prin acest proces, au favorizat condițiile dezvoltării antreprenoriale. În ceea ce privește Rusia, îmbunătățirea condițiilor favorabile antreprenoriatului s-a realizat odată cu apariția capitalului străin în economie. În perioada analizată, Rusia nu a atins nivelul industrializării, condițiile economice nefavorabile făcând antreprenoriatul riscant.

Prin urmare, analiza subliniază faptul că atât factorii economici, cât și cei neeconomics, au favorizat apariția antreprenoriatului. Acești factori au favorizat semnificativ

antreprenoriatul industrial din SUA și Marea Britanie și, într-o proporție mai mică Rusia. Guvernul a avut un rol semnificativ în promovarea antreprenoriatului în Germania și Japonia. Germania rămâne însă un caz special, unde se consideră că factorii neeconomici au dus la dezvoltarea antreprenoriatului.

Cu toate că ambele categorii de factori sunt importanți pentru apariția antreprenoriatului, fapt validat prin analiza întreprinsă, studiul concluzionează că tot factorii economici rămân principalul stimulent. Cei din urmă menționați sunt importanți în cazul în care favorizează apariția antreprenoriatului, prin urmare nici un grup de factori individuali nu pot avea aceeași influență.

august 2020

Expert politici organizationale si regionale

JULA Dorin